УДК 336.27

Управління державним боргом: ризики, інструменти, ефективність

Пастернак Тетяна,
здобувачка вищої освіти спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

Анотація: *У роботі досліджено теоретичні та практичні аспекти управління державним боргом як важливого інструменту забезпечення фінансової стабільності держави. Розглянуто сутність державного боргу та його роль у фінансуванні бюджетного дефіциту й соціально-економічного розвитку. Проаналізовано сучасний стан державного боргу України, зокрема його зростання у 2023–2024 рр. Визначено основні ризики боргової політики, включаючи кредитний, процентний, валютний та ліквідний. Узагальнено інструменти управління державним боргом, зокрема використання державних цінних паперів, диверсифікацію джерел фінансування та застосування фінансових інструментів хеджування. Обґрунтовано показники ефективності управління державним боргом та доведено необхідність комплексного підходу до його регулювання в умовах економічної нестабільності.*
Ключові слова: *державний борг, управління державним боргом, ризики, боргова політика, фінансова стабільність.*

Управління державним боргом є невід'ємною функцією економічної політики, спрямованої на забезпечення фінансової стійкості та зниження фіскальних ризиків. Державний борг, що складається з фінансових зобов'язань держави перед внутрішніми та зовнішніми кредиторами, є інструментом для покриття бюджетного дефіциту, фінансування соціально-економічних ініціатив та підтримки економічного зростання. Ефективне управління цими зобов'язаннями вимагає збалансованого підходу до залучення ресурсів та контролю ризиків, що є важливим для стабільності економіки та підтримки довіри інвесторів.

В умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану, питання ефективного управління державним боргом набуває особливої актуальності. За даними Міністерство фінансів України, у 2023 р. державний та гарантований державою борг України перевищив 80% ВВП, що значно вище порогових значень фінансової безпеки. У 2024 р. цей показник залишався на високому рівні, що свідчить про посилення боргового навантаження на економіку та необхідність удосконалення боргової політики [1].

Основні ризики, пов’язані з державним боргом, мають комплексний характер. До фінансових ризиків належать кредитний ризик (ймовірність дефолту), процентний ризик (зростання витрат на обслуговування боргу),

валютний ризик (вплив коливань валютних курсів) та ліквідний ризик (ускладнення рефінансування боргових зобов'язань). Водночас важливу роль відіграють політичні та репутаційні ризики, які впливають на довіру інвесторів і вартість державних запозичень [2; 3].

З метою мінімізації зазначених ризиків держава використовує комплекс інструментів управління боргом. До основних належать випуск державних цінних паперів (облігацій внутрішньої та зовнішньої державної позики), диверсифікація джерел фінансування, оптимізація структури боргового портфеля за строками та валютами, а також залучення ресурсів міжнародних фінансових організацій. Важливе значення має застосування фінансових інструментів хеджування, зокрема свопів та інших похідних інструментів, що дозволяють знизити вплив валютних і процентних ризиків [3; 4].

У разі виникнення боргових труднощів держава може застосовувати механізми реструктуризації боргу, що передбачають зміну умов погашення, зниження процентних ставок або відтермінування платежів. Такі заходи сприяють уникненню дефолту та збереженню фінансової стабільності.

Ефективність управління державним боргом оцінюється за системою показників, серед яких ключовими є співвідношення боргу до ВВП, рівень бюджетного дефіциту, вартість обслуговування боргу та структура боргового портфеля. Зокрема, у 2023–2024 роках витрати на обслуговування державного боргу в Україні суттєво зросли, що створює додатковий тиск на державний бюджет та обмежує можливості фінансування інших пріоритетних напрямів.

Важливим аспектом ефективного управління боргом є забезпечення прозорості та передбачуваності боргової політики, що сприяє підвищенню довіри інвесторів та зниженню вартості запозичень. Крім того, збалансованість боргового портфеля за строками, валютами та інструментами дозволяє знизити ризики та підвищити стійкість фінансової системи.

Отже, ефективне управління державним боргом є необхідною умовою забезпечення фінансової стабільності, економічної безпеки та сталого розвитку держави. У сучасних умовах воєнних та економічних викликів особливої актуальності набуває застосування комплексного підходу до управління борговими зобов'язаннями, спрямованого на мінімізацію ризиків, оптимізацію витрат на обслуговування боргу та підвищення ефективності державної фінансової політики.

Список використаної джерел:

1. Міністерство фінансів України. Державний та гарантований державою борг України. URL: https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg

2. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. URL: https://bank.gov.ua

3. International Monetary Fund. Public Debt Management and Fiscal Risks. URL: https://www.imf.org

4. World Bank Group. Government Debt and Risk Management. URL: https://www.worldbank.org

Abstract: *The paper examines the theoretical and practical aspects of public debt management as an important tool for ensuring the financial stability of the state. The essence of public debt and its role in financing the budget deficit and socio-economic development are considered. The current state of Ukraine's public debt is analyzed, particularly its increase in 2023–2024. The main risks of debt policy are identified, including credit, interest rate, currency, and liquidity risks. The instruments of public debt management are generalized, including government securities, diversification of financing sources, and the use of financial hedging instruments. The key indicators of debt management efficiency are substantiated, and the necessity of a comprehensive approach to public debt regulation under conditions of economic instability is proved.*

Keywords: *public debt, public debt management, risks, debt policy, financial stability.*

Науковий керівник:
Мікуляк К.А.,
асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет